

Vooruitgang boeken
door even stil te staan

Typisch Coachen, Typisch Counselen

Mens- en ontwikkelingsgericht werken met het enneagram

Jeanette van Stijn

Typisch Coachen, Typisch Counselen behandelt tegelijk diepgaand en op praktisch bruikbare wijze het enneagram als methode voor mens- en ontwikkelingsgerichte begeleiding.

Coaching en Counseling: twee vakgebieden die professionele begeleiding bieden aan geestelijk gezonde mensen. Bij functioneringsproblemen of bij behoefte aan heling, ontwikkeling of zingeving. Er zijn veel overeenkomsten. De vraag is wat de verschillen zijn. Met het enneagram en de logische niveaus van Bateson wordt helder: wat is typisch coachen en wat typisch counselen.

'**Typisch**' verwijst ook naar negen persoonlijkheidsstructuren ('typen') die in het enneagram worden beschreven. Het enneagram onderkent dat iedereen anders is en dat wat voor de één goed is ter ontwikkeling, helemaal niet goed hoeft te zijn voor de ander. Mensgerichte ontwikkeling met het enneagram betekent sterk afgestemd werken op het type van de cliënt. Dit boek is uniek in de mate waarin het hierover informatie geeft. Per type staat onder meer beschreven wat veelvoorkomende aanleidingen zijn voor het zoeken van begeleiding, hoe de typen zich in de begeleiding demonstreren, typespecifieke leerdoelen, versnellers en vertragers in het leren per type cliënt en oefeningen voor ieder type.

Typisch Coachen, Typisch Counselen is een praktisch handboek voor coaches en counselors die de grenzen van hun werkerterreinen verkennen en willen verruimen. Onmisbaar voor de coach en counselor in opleiding. En voor ieder ander met interesse in het functioneren van mensen en hun mogelijkheden voor ontwikkeling.

Jeanette van Stijn richt zich na een carrière als management consultant en trainer volledig op waar haar hart naar uitgaat: het ondersteunen van anderen in hun ontwikkeling met het enneagram. *Typisch Coachen, Typisch Counselen* is haar tweede boek. Eerder schreef zij al *Enneagram voor Dummies* (Pearson Education, 2009).

www.enneagram-nederland.nl

Typisch Coachen, Typisch Counselen

Mens- en ontwikkelingsgericht werken met het enneagram

Jeanette van Stijn

ISBN: 9789082086805

Trefwoorden: enneagram, coach, coaching, counselor, counseling, persoonlijke ontwikkeling, professionele ontwikkeling, procesmodel, heling, groei, zelfactualisatie, zelfrealisatie, psychospirituele counseling, EnneaFlow®.

Dit is een uitgave van Enneagram Nederland, Benoordenhoutseweg 23, 2596 BA Den Haag.

Website: www.enneagram-nederland.nl

E-mail: office@enneagram-nederland.nl

Redactie:	Marianne Lourens, ML media journalistiek, tekst & redactie
Zetwerk en boekverzorging:	Joris Schriek, ZIEN Branding & Communication
Omslagontwerp:	Joris Schriek en Erzsí de Letter
Advies en publicatie:	Erik Goosen, ZIEN Branding & Communication

Dit boek is gedrukt op een papiersoort die niet met chloorhoudende chemicaliën is gebleekt. Dit papier heeft het FSC Certificaat en voldoet gegarandeerd aan de hoogste eisen van sociaal, milieuvriendelijk en economisch verantwoord bosbeheer.

- 2 -

Het is onze uitdrukkelijke wens dat alles in deze uitgave zoveel mogelijk wordt gedeeld, verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever. Dit geldt ook voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilaties of andere werken (artikel 16 Auteurswet 1912), in welke vorm dan ook, en hiervoor hoeft je niet tot de uitgever te wenden.

Het is onze uitdrukkelijke wens dat het goede dat dit werk kan voortbrengen bij zoveel mogelijk mensen terecht zal komen en wij zijn je erkentelijk als je hieraan bijdraagt. We zijn je ook erkentelijk als je zorg draagt voor de kwaliteit van werken met deze materie bijvoorbeeld door je regelmatig bij te scholen, aan interview deel te nemen etc. Dat doen wij ook, want als het gaat om mensenwerk: 'harm can be done'.

Als je dit boek dusdanig waardeert dat je het (of onderdelen hieruit) wilt delen met anderen (op welke wijze dan ook), dan waarderen wij het op onze beurt dat je dit boek als bron vermeldt. Ook stellen wij het zeer op prijs als je ons laat weten dat en hoe je dit werk verder verspreidt zodat wij weten welke vruchten onze inspanningen afwerpen. Laten wij allen onze bronnen eren!

© Copyright 2013 Enneagram Nederland, auteursrechten Jeanette van Stijn.

Opdracht

Hoe lang zult gij nog uitstellen u(zelf) het beste waard te achten en in niets in strijd met de rede* te handelen? Gij hebt de stelregels ontvangen, waartoe gij u moest verplichten en gij hebt er u toe verplicht. Op welken leermeester wacht gij dus nog om wie hem uwe verbetering toe te vertrouwen? Gij zijt geen kind meer, maar een volwassen mensch. Wanneer gij thans nog nalatig en lichtzinnig leeft en aldoor uitstel op uitstel stapelt en telkens weer een anderen dag bepaalt, na afloop waarvan gij zult beginnen aandacht aan uzelf te schenken, dan zult gij, zonder het te bemerken, in het geheel geen vorderingen maken, maar uw leven lang een leek blijven, tot gij sterft. Acht u dus eindelijk waardig te leven als een volwassen man en als een vooruitgaande. En alles wat u als het beste voorkomt zij u een onovertreedbare wet. En wanneer u iets moeitevols of onaangenaams, iets roemvols of vernederends overkomt, bedenk dan: nu komt het er op aan te strijden, thans geen getalm meer! Van één enkelen dag, van een enkele handeling hangt het af of uwe vorderingen verloren of behouden zijn. Socrates heeft het tot zulk een hoogte gebracht door bij alles, wat hem overkwam, op niets anders te letten dan op de rede. Gij echter, al zijt gij ook nog geen Socrates, gij moet zóó leven alsof gij een Socrates wenscht te worden.

Uitspraak LI van Epictetus (50 - ca. 130 n.Chr.)

Opgetekend door zijn leerling Arrianus in het *Encheiridion* (Handboekje),
Vertaling: Dr. D.F. Scheurleer, 1915.

- 3 -

* *Het begrip rede omvat volgens de stoïcijnen zowel het verstand als het gevoel.*

Inhoud

Over de auteur	10
Dankwoord	11
Voorwoord	12

Inleiding	13
------------------------	-----------

DEEL I - Het leggen van een professionele basis

Hoofdstuk 1 Waar hebben we het over?	24
---	-----------

1.1	Over coaching en counseling (en therapie)	24
1.1.1	Overeenkomsten	24
1.1.2	Verschillen	25
1.1.3	Coaching.....	25
1.1.4	Counseling.....	26
1.1.5	Psychotherapie.....	28
1.2	Verdere afbakening van de werkerreinen	29
1.2.1	Niveaus van gezondheid van cliënt	29
1.2.2	Niveaus van innerlijk functioneren (logische niveaus van Bateson).....	33
1.2.3	Niveaus van bewustzijn.....	35
1.3	Aard van het ontwikkelwerk	38
1.3.1	Heling, zelfactualisatie en zelfrealisatie.....	38
1.3.2	Het werk van de coach en counselor geduid.....	39
1.3.3	Psycho-spirituele counseling	44

Hoofdstuk 2 Het psychologische enneagram	47
---	-----------

2.1	Inleiding.....	47
2.1.1	De negen typen kort beschreven.....	48
2.1.2	Methode voor (zelf)ontwikkeling.....	50
2.1.3	Support als voorwaarde.....	51
2.1.4	Een omgeving van niet-oordelen.....	51
2.1.5	De Verhalende Traditie	52
2.1.6	Het panelinterview	53
2.1.7	Het eigen type ontdekken: zelftypering	55
2.1.8	Het type-interview	56
2.1.9	Voor wie hier niet in is opgeleid	56
2.2	De logische niveaus van Bateson en het enneagram.....	57
2.2.1	Het model van Bateson en het enneagram in één.....	59
2.2.2	Het Ware Zelf	60
2.2.3	Het type.....	62
2.2.4	Belemmerende overtuigingen	64
2.2.5	Strategie en vaardigheden.....	65
2.2.6	Gedrag	65
2.2.7	Overzicht 'ordering van drijfveren'	66

2.3	Het hoofd-, buik- en hartcentrum.....	67
2.3.1	De hoofdtypen, type 5, 6 en 7.....	70
2.3.2	De buiktypen, type 8, 9 en 1.....	70
2.3.3	De harttypen, type 2, 3 en 4.....	71

Hoofdstuk 3 Het enneagram procesmodel 73

3.1	Inleiding.....	73
3.2	De oorspronkelijke filosofie van het enneagram procesmodel.....	73
3.2.1	Over flow, processen en natuurwetten.....	74
3.2.2	Het universele proces.....	75
3.2.3	Over getallenleer en de harmonische ontwikkeling van de mens.....	76
3.2.4	Negen punten: de Wet van 3 en de Wet van 7.....	77
3.2.5	De Wet van 3 of Wet van Creatie.....	78
3.2.6	De Wet van 7 of Wet van Realisatie.....	80
3.2.7	De Wet van het Octaaf of Wet van Harmonie.....	81
3.3	Het procesmodel van innerlijke verandering.....	83
3.3.1	Punt 9 - integratie en rust.....	84
3.3.2	Punt 1 - oriëntatie op de buitenwereld.....	84
3.3.3	Punt 2 - oriëntatie op de binnenwereld.....	85
3.3.4	Punt 3 - schok van buitenaf.....	85
3.3.5	Punt 4 - verwerken van emoties.....	86
3.3.6	Punt 5 - verwerken van gedachten.....	87
3.3.7	Punt 6 - schok van binnenuit.....	87
3.3.8	Punt 7 - actie in de binnenwereld.....	88
3.3.9	Punt 8 - actie in de buitenwereld.....	88
3.3.10	Punt 9 - integratie en rust.....	89
	Case van een veranderproces.....	89

- 5 -

Hoofdstuk 4 EnneaFlow® Procesmodel voor coaching en counseling (EPCC)..... 91

4.1	Inleiding.....	91
4.2	De negen fasen in het coaching- en counselingtraject.....	92
4.2.1	Punt 1 - probleemverkenning: wat is het probleem?.....	93
4.2.2	Punt 2 - behoeftenverkenning: wat zijn de behoeften?.....	93
4.2.3	Punt 3 - schok van buitenaf: waarover eerlijk worden?.....	94
4.2.4	Punt 4 - verwerken van emoties: wat is de pijn?.....	95
4.2.5	Punt 5 - verwerken van gedachten: wat zijn de feiten?.....	97
4.2.6	Punt 6 - schok van binnenuit: wat is de angst, zorg, weerstand of allergie?.....	98
4.2.7	Punt 7 - actie in de binnenwereld: wat is mogelijk?.....	100
4.2.8	Punt 8 - actie in de buitenwereld: ga je het DOEN?.....	101
4.2.9	Punt 9 - integratie & rust: waar sta je nu?.....	101

Hoofdstuk 5 Werken met het enneagram 104

5.1	Inleiding.....	104
5.1.1	Stoïcisme.....	104

5.1.2	Boeddhisme	105
5.1.3	Humanistische psychologie.....	106
5.2	Mens- en ontwikkelingsgerichte begeleiding met het enneagram.....	108
5.2.1	Overeenkomsten counseling en enneagramwerk.....	108
5.2.2	Belangrijkste kenmerken en uitgangspunten samengevat.....	109
5.3	Eigen innerlijk werk eerst.....	110
5.3.1	Jezelf als instrument.....	110
5.3.2	Sterk afgestemd werken op het type van de cliënt	112
5.3.3	Het belang van een meer dan goede werkrelatie	113
5.3.4	Wat houdt een goede werkrelatie in?	114
5.3.5	Hoe kun je goede werkrelatie en een houvast biedende omgeving creëren?	115
5.4	De typische coach of counselor.....	117
5.4.1	Vooringenomenheid – of type-bias – per type professional.....	117
5.4.2	Negen stijlen professionals; hun kwaliteiten en valkuilen	119

DEEL II – Typische cliënten

Hoofdstuk 6 Aan het werk 126

6.1	Inleiding.....	126
6.2	Vaste onderdelen per hoofdstuk.....	127
6.3	Beschrijving van het typemechanisme op elk logisch niveau van Bateson.....	127
6.4	Kenmerkend voor het type in een hulpverleningssituatie	129
6.5	Typisch coaching van dit type.....	132
6.6	Typisch counseling van dit type	135
6.6.1	Heling.....	135
6.6.2	Zelfrealisatie	141
6.7	De levensfasen en de weg terug	146
6.8	Informatie met betrekking tot de volgende negen hoofdstukken	152

Hoofdstuk 7 Cliënt type 1 155

7.1	De logische niveaus bij type 1	155
7.1.1	Het Ware Zelf.....	155
7.1.2	Het type.....	156
7.1.3	De belemmerende overtuigingen	159
7.1.4	De strategie en vaardigheden	159
7.1.5	Het gedrag	160
7.2	Kenmerkend voor type 1 in een hulpverleningssituatie	161
7.2.1	Veel voorkomende aanleidingen voor het zoeken van begeleiding.....	161
7.2.2	Wijze van presenteren in de begeleidingssessies.....	162
7.2.3	Wat werkt en wat juist niet werkt bij dit type.....	162
7.3	Typisch coaching van type 1	165
7.3.1	Belangrijke compenserende vaardigheden.....	165
7.3.2	Leren delegeren	166
7.3.3	Voor persoonlijke ontwikkeling; wat type 1 kan leren van de andere acht typen.....	168
7.3.4	Oefeningen en thuiswerk die bijdragen aan de ontwikkeling van type 1	168

7.4	Typisch counseling van type 1	170
7.4.1	Heling.....	170
7.4.2	Voorbeelden van oefeningen die bijdragen aan heling van type 1.....	172
7.4.3	Zelfrealisatie	173
Hoofdstuk 8 Cliënt type 2		176
8.1	De logische niveaus bij type 2.....	176
8.2	Kenmerkend voor type 2 in een hulpverleningssituatie	182
8.3	Typisch coaching van type 2.....	186
8.4	Typisch counseling van type 2.....	188
Hoofdstuk 9 Cliënt type 3		194
9.1	De logische niveaus bij type 3.....	194
9.2	Kenmerkend voor type 3 in een hulpverleningssituatie	200
9.3	Typisch coaching van type 3.....	203
9.4	Typisch counseling van type 3.....	207
Case	.....	211
Hoofdstuk 10 Cliënt type 4		213
10.1	De logische niveaus bij type 4.....	213
10.2	Kenmerkend voor type 4 in een hulpverleningssituatie	220
10.3	Typisch coaching van type 4.....	224
10.4	Typisch counseling van type 4.....	227
Case	.....	232
Hoofdstuk 11 Cliënt type 5		233
11.1	De logische niveaus bij type 5.....	233
11.2	Kenmerkend voor type 5 in een hulpverleningssituatie	239
11.3	Typisch coaching van type 5.....	243
11.4	Typisch counseling van type 5.....	246
Hoofdstuk 12 Cliënt type 6		251
12.1	De logische niveaus bij type 6.....	251
12.2	Kenmerkend voor type 6 in een hulpverleningssituatie	258
12.3	Typisch coaching van type 6.....	262
12.4	Typisch counseling van type 6.....	264
Hoofdstuk 13 Cliënt type 7		270
13.1	De logische niveaus bij type 7.....	270
13.2	Kenmerkend voor type 7 in een hulpverleningssituatie	276
13.3	Typisch coaching van type 7.....	280
13.4	Typisch counseling van type 7.....	282

Hoofdstuk 14 Cliënt type 8	289
14.1 De logische niveaus bij type 8.....	289
14.2 Kenmerkend voor type 8 in een hulpverleningssituatie	296
14.3 Typisch coaching van type 8.....	300
14.4 Typisch counseling van type 8	303
Hoofdstuk 15 Cliënt type 9	310
15.1 De logische niveaus bij type 9.....	310
15.2 Kenmerkend voor type 9 in een hulpverleningssituatie	316
15.3 Typisch coaching van type 9.....	319
15.4 Typisch counseling van type 9	321
Case	328
Ter contemplatie voor zelfrealisatie voor alle typen cliënten	330

DEEL III – Praktische informatie

Bijlage A. Vragenlijst ter ondersteuning van zelftypering	332
Bijlage B. EnneaFlow® Procesmodel met startvragen	340
Bijlage C. EnneaFlow® Procesmodel 'leeg' voor gebruik in coaching en counseling	342
Bijlage D. Overzicht competentieprofiel EnneaProces Coach® & Counselor	343
Literatuurlijst.....	344
Aan dit boek werkten mee.....	349
Enneagram Nederland: wie we zijn, wat we doen	350
Nawoord.....	351

Over de auteur

Drs. Jeanette van Stijn is opgeleid tot enneagramteacher door Helen Palmer en dr. David Daniels in het Enneagram Professional Training Program (EPTP) van hun opleidingsinstituut Enneagram Worldwide in Californië, USA. Jeanette was eerst als supervisor en later ook als docent verbonden aan Enneagram Worldwide. Jeanette is hiertoe aanvullend door Helen en David opgeleid en daarom als enige in Nederland geautoriseerd om hun opleiding te doceren en deelnemers in hun naam te certificeren. Met ingang van 2013 geldt dit ook voor het Engelstalige programma dat Jeanette vanuit 'Enneagram Europe' organiseert in het Verenigd Koninkrijk en Ierland.

Voordat Jeanette met het enneagram kennismakte had zij al een brede achtergrond aan opleidingen en werkervaring. De rode draad is het faciliteren van de ontwikkeling van mensen en organisaties. Hoe haal je het beste uit mensen en hoe kun je mensen helpen het beste uit zichzelf te halen? Haar eerste studie was aan de Hogere Hotelschool in Den Haag, destijds met de ondertitel Hogeschool voor Bedrijfskunde. De hotellerie is een industrie voor en door mensen waarbij *people management* centraal staat. De kwaliteit van de dienstverlening wordt overwegend bepaald door de professionaliteit en de houding van de medewerkers en ook beïnvloed door de organisatiecultuur. Om daaraan effectief sturing te kunnen geven, worden hoge eisen aan het leiderschap van het management gesteld. Dat was aanleiding voor Jeanette om zich na de Hotelschool hier verder in te verdiepen en zij behaalde haar academische graad aan de Vrije Universiteit in Amsterdam bij de vakgroep Culturele Antropologie (Cultuur, Organisatie & Management). Tegelijkertijd ging ze aan de slag als organisatieadviseur. Vanaf haar 27e is Jeanette zelfstandig ondernemer, een keuze vanwege de volledige vrijheid die het ondernemerschap biedt en de mogelijkheid zich te blijven ontwikkelen in de zaken die haar inspireren. Tijdens haar loopbaan als organisatieadviseur ontstaat al snel een verschuiving in het aandachtsgebied; de mens staat steeds vaker centraal en Jeanette ontwikkelt zich als trainer, coach, counselor, mediator en opleider. Het enneagram neemt vanaf 1998 een snel groeiende plaats in haar activiteiten en het werken met mensen in. In 2003 leidt dit tot de beslissing zich uitsluitend nog met mensen en het enneagram bezig te houden. Zij richt een nieuw bedrijf op dat in 2008 vorm krijgt als Enneagram Nederland en dit is in 2013 uitgebreid met Enneagram Europe.

In de periode 1990-2012 heeft Jeanette onder meer opdrachten uitgevoerd voor de Algemene Rekenkamer, de toenmalige Ministeries van VROM, LNV en BuZa, de Belastingdienst, Koninklijke Horeca Nederland, Crematorium Vereniging Nederland, Gauchos groep, ITBG, UTZ Certified foundation en vele andere organisaties. Zij coachte en counselde managers, medewerkers en teams van onder meer Randstad Nederland, Svensson Nederland, Graziosi Progetti, Selectum, E-on, DCMR, de Unie van Waterschappen en ook vele particulieren.

Dankwoord

Dit boek was er niet gekomen zonder het aanhoudende warme bad van veel mensen om mij heen, die mij voortdurend stimulans, inspiratie, support en op uiteenlopende wijzen concrete en praktische ondersteuning hebben geboden. Om deze reden wil ik mij in dit dankwoord niet matigen.

Ik noem mijn grote enneagramvriendinnen Susan 'Sis' Koet en Charlotte Krop. Letterlijk dag en nacht was Susan vanuit haar woonplaats in Californië beschikbaar voor haar steun en bijdragen. Behalve haar rol als meeleezer, vertaalt Susan het werk ook in het Engels. Charlotte, zo belezen en ervaren in het spirituele werk, bleef kritisch zaken ter discussie stellen wat heeft geleid tot een beter boek. Dank beiden voor jullie vriendschap.

Dank je wel, Miek Pot, voor het ter beschikking stellen van jouw afstudeerscriptie *NLP en het enneagram, 2 aanvullende modellen op de weg naar ontwikkeling en Zelf zijn* voor de certificering tot internationaal NLP-trainer (bij Eric Schneider). Onwetend van elkaars werk op dat moment, bleek jij in deze scriptie al de logische niveaus van Bateson en het enneagram met elkaar in verband te hebben gebracht. Ik heb alsnog inspiratie en inzichten uit jouw scriptie verkregen, net als uit jouw mooie boeken. Dank daarvoor!

Mijn verdere dank aan de meelezers Barbara Muller, Vick Nieuwenhuis, Magda Visser, Diana van Nieuwkastele, Paul Duncker, Miek Pot en Dirk Koops. Barbara, een fantastische psychologe, counselor, professional, persoonlijk adviseur en maatje in de training Enneagram Intensief. Vick, Magda, Diana en Dirk, ooit heb ik jullie leren kennen bij ons in de opleiding, en jullie zijn zo toegewijd aan jullie eigen innerlijk werk, het werken met mensen en met het enneagram, dat jullie zijn uitgegroeid tot deskundige enneagramtrainers en -coaches. Wat bijzonder dat jullie ervaringen nu hebben bijgedragen aan het beter maken van dit boek! Dank ook aan Gemma Gijsen, Josien van Iersel, Jan Ferenc Sabaroedin en – nogmaals – Magda Visser, voor het uitschrijven en ter beschikking stellen van cases uit jullie eigen coachpraktijk en 'ingevulde' procesmodellen. Alles is uiteraard in anonieme versie in het boek verwerkt.

Dit boek was er ook niet gekomen zonder de support van 'kantoor', onder wie op een verdiende eerste plaats onze General Manager, Erzsi. Dank voor je aanhoudendheid, ondersteuning en geduld. Dank Erik voor je kennis en werk op het gebied van uitgeven, marketing, communicatie, productie en het ons in contact brengen met Joris (opmaak, zetwerk etc.) en Marianne (eindredactie). Joris, wat heb je alles mooi gemaakt! En Marianne... eerst wilde ik geen eindredactie, bang dat het me zoveel extra werk zou opleveren en dus tijd zou gaan kosten. Maar wat goed dat Erik zo heeft aangedrongen, want wat een genoegen is het geweest om dit met jou samen te doen! En wat heb je de teksten strak verbeterd; het is er echt een beter boek van geworden!

Tot slot hebben vele actief betrokken coaches en coaches-in-opleiding direct of indirect hun bijdragen geleverd. Ik dank Jan Ferenc, Cathérine, Joy, Ellen, Antoinette, Jelte, Ingeloes, Pim, Hannah, Angela, Anja, Kari, Paul, Betsy en Daniëlle. Ook voor jullie blijvende toewijding en investeringen om gezamenlijk in kwaliteit van werken en professionalisering te blijven groeien.

DANK!

Voorwoord

De directe aanleiding voor het schrijven van dit boek is dat we een groot deel van dit materiaal hebben gebruikt in onze opleiding voor EnneaProces Coach® en de twee masterclasses 'EnneaFlow® Procesmodel in coaching & counseling' en 'Typische Cliënten' (deze laatste twee zijn voor de ervaren coaches en counselors). Al vrij snel na het begin van de opleiding hadden we zoveel materiaal dat deelnemers vroegen of we dat niet voor hen wilden bundelen. Zo is het idee voor dit boek geboren.

Het boek was in eerste instantie bedoeld om alleen in onze eigen trainingen, masterclasses en opleidingen mee te werken. Al gauw bleek echter dat ook niet-enneagram collega's – collega's die helemaal niet bekend waren met het enneagram en er in hun praktijk dan ook niet mee werken – hierin interesse hadden. Zij waren aanvankelijk niet eens zozeer geïnteresseerd in het enneagram maar wel in het zichzelf blijvend professionaliseren in hun vakgebied en wilden er om die reden kennis van nemen. Mogelijk geldt dat voor meerdere professionals binnen de beroepsgroep van coaches en counselors. Wij vinden dit boek een mooi middel om ook hen te laten kennismaken met het enneagram en hoe het mogelijk van toegevoegde waarde voor hen kan zijn voor hun beroepsuitoefening.

Dit boek voelt als een cadeau aan mijzelf, en zelfs als meer dan alleen aan mezelf. Ik hoop oprecht dat het boek voor jou een cadeau van waarde zal blijken. Zowel voor jou persoonlijk als in je werk met andere mensen, of je nu werkt als counselor, coach, therapeut, leidinggevende, mediator, leraar, arts of wat dan ook. Met dit boek worden mooie én belangrijke dingen doorgegeven, waarmee het hopelijk ook een cadeautje zal zijn voor jouw cliënten, patiënten, studenten, medewerkers etc. Misschien geniet ik nog wel het meeste van een schakel te mogen zijn in het doorgeven van goede dingen, en dat jij dit wellicht ook weer door zult geven, omdat ik daarmee verbondenheid ervaar met alle mensen.

Jeanette van Stijn

Den Haag, oktober 2013

Inleiding

Wat aan de totstandkoming voorafging

De eerste jaren dat ik de opleiding tot enneagramtrainer in Nederland gaf, bleken zowel ervaren coaches als coaches-in-opleiding een groot deel van de deelnemersgroep uit te maken. Zij namen echter niet deel om trainer te worden maar om professioneel met het enneagram te leren werken in hun eigen vak. Hun behoefte was jaren geleden aanleiding tot ontwikkeling van de beroepsopleiding tot Certified EnneaProces Coach® (CEP-coach®). Deze opleiding biedt een volledige basis om het coachvak onder de knie te krijgen en zich in het werken met het enneagram te specialiseren.

Voor ervaren coaches is er de mogelijkheid van een verkorte opleiding in de vorm van Masterclasses, die onderdeel zijn van het programma Professioneel Meesterschap. De deelnemers uit de eerste leergangen bleken gezamenlijk toegewijd om zowel zichzelf als professional te blijven bekwamen maar ook dit vakgebied te blijven ontwikkelen. Daartoe kwamen zij - ook na certificering - op vrijwillige basis frequent bij elkaar voor onder meer intervisie. Dit werkte zo inspirerend dat wijzelf, als ontwikkelaars en trainers van de opleiding (Barbara Muller en ondergetekende) hieraan bleven deelnemen. Door dat werk is inmiddels een schat aan materiaal over het werken met het enneagram in coaching en counseling opgebouwd, waardoor de behoefte ontstond die te bundelen en beschikbaar te maken in boekvorm.

- 13 -

Waarom dit boek

Het verbaasde mij aanvankelijk dat de mensen die de opleiding hebben afgerond, zowel de ervaren als de 'nieuwe' coaches, ook enthousiast waren over de komst van dit boek. De meeste stof is hen goed bekend. Toch vinden velen het fijn om het studiemateriaal in de vorm van toegankelijk naslagwerk achter de hand te hebben. Hiermee groeide bij mij het vermoeden dat het boek ook buiten onze opleidingen in een behoefte voorziet. Nederland kent een grote, en groeiende, dichtheid aan coaches en een sterk opkomende groep counselors. Ook kent Nederland een grote groep hoog opgeleide professionals, aan wie steeds hogere eisen van persoonlijke en professionele ontwikkeling worden gesteld. Mede daardoor is veel interesse naar een methode als het enneagram. Ik kom dan ook veel professionals tegen die minstens één boek over het enneagram hebben gelezen of wel eens een workshop of kennismakingstraining over het enneagram hebben gevolgd. De bestaande enneagramboeken zijn echter meestal algemene boeken met uitleg over het model en de negen enneagramtypen, maar er zijn weinig toepassingsgerichte boeken voor professionals. Daarom komen veel professionals naar onze opleidingen: ze hebben over het enneagram gelezen en menen dat het hen veel kan opleveren, maar na het lezen van het boek resteert de vraag hoe ze het praktisch kunnen toepassen. Die vraag leeft ook onder coaches en counselors. Zij begeleiden immers anderen in hun ontwikkeling en zijn voortdurend bezig hun instrumentarium, kennis en vaardigheden uit te breiden. Belangrijker nog dan dat is het menselijke aspect. In de ruim twintig jaar dat ik actief ben in dit vakgebied, ben ik nauwelijks anders dan sterk intrinsiek geïnteresseerde en bevlogen collega's tegengekomen. Zonder uitzondering zijn ze coaches die gek zijn op het mensenwerk en hun vak, waarin ze zich steeds verder verdiepen en bekwamen. Als ik collega's in het

buitenland spreek, merk ik dat het niveau van het coach- en counselorvak in Nederland op een hoog niveau is gekomen. Dit boek biedt hopelijk ook voor hen verdere *food for thought*.

Voor wie geschreven

Dit boek is vooral geschreven voor ervaren professionals ter verdieping en inspiratie én als ondersteunend studieboek bij een breed spectrum aan beroepsopleidingen. Net zoals wij de inhoud van dit boek zelf gebruiken binnen onze enneagram- en coachopleidingen. Voor wie met mensen en met name met het enneagram werkt, zal dit boek een waardevol naslagwerk zijn met inspiratie voor oefeningen en opdrachten. Ook kun je, bijvoorbeeld als een begeleidingstraject stagneert, in dit boek erop naslaan waar hem dat in zit bij dat type cliënt. Voor de counselor- en coach-in-opleiding biedt het boek houvast omdat de schat aan informatie enorm kan helpen bij de voorbereiding op een traject of een gesprek met een cliënt.

En verder behoort tot de doelgroep elke professional die beroepsmatig te maken heeft met het (dis)functioneren van mensen en het bieden van begeleiding of leiding aan mensen. Wie niet als coach of counselor werkt, kan zich net zo goed willen bedienen van diens gereedschappen om sneller inzicht te krijgen in de mensen in zijn/haar omgeving en vaardiger te worden in de omgang met hun 'eigen'aardigheden. Denk aan leidinggevenden, mediators, HR-managers, relatietherapeuten, geestelijk begeleiders, organisatieadviseurs, maatschappelijk werkers, trainers, teambuilders, docenten, artsen, ondernemers etc.

- 14 -

Last but not least zal ook de enneagrambeoefenaar veel interessante informatie in dit boek vinden ter inspiratie voor en ondersteuning van zijn of haar verdere ontwikkeling en zelfrealisatie. Enneagrambeoefenaren zijn mensen die zich louter met het enneagram bezighouden ten behoeve van hun eigen ontwikkeling.

Wat het enneagram toevoegt voor professionals

Met de kennis wat het dominante enneagramtype is van een cliënt, is zijn/haar problematiek sneller in kaart te brengen en inzichtelijk te maken. Zo kan het jou als professional helpen om een diepgaand beeld te krijgen van wat iemand nu écht belangrijk vindt en wat iemands grootste angst of verlangen is. Ook met de theorie van het ontwikkelpad van de typen, kun je samen met de klant snel een op maat gesneden plan maken en handvatten bieden voor het eigen ontwikkelproces. Daarbij is het enneagram een zelfontwikkelmethode en kun je je klant leren de eigen ontwikkeling in de hand te nemen. Als professional fungeer je, nadat het proces van start is gegaan, vooral als gids, klankbord en spiegel.

Behalve de begeleiding die de professional met het enneagram kan bieden, is het enneagram ook voor de professional zelf een goede methode voor verdere ontwikkeling, zowel in het werk als privé. De kwaliteit van het werk en de geboden begeleiding neemt toe als de professional zichzelf blijft ontwikkelen. Met een krachtig instrument als het enneagram, waarin een plattegrond en methode zijn geïntegreerd, zet je stappen met zevenmijslaarzen aan. Zo werkt het als een procesversneller. Fascinerend om daar elke keer getuige van te mogen zijn bij mensen.

Eclectisch werken

De professionele norm binnen diverse groepen professionals (coaches, counselors, therapeuten etc.) is dat de professional met meerdere methoden, technieken en theorieën werkt om zo de problematiek van de cliënt vanuit verschillende invalshoeken te benaderen en beter te kunnen afstemmen op de hulpvraag. Als ik tegen collega's zeg dat ik met het enneagram werk, is vaak de reactie dat dat niet eclectisch want met maar één model is. Niets is minder waar. Het enneagram is in zichzelf een eclectische werkwijze. Ik licht dit toe.

In het innerlijk werk met het enneagram zijn vele methoden en technieken 'ingebouwd'. Het is weliswaar één model dat negen persoonlijkheidsstructuren onderscheidt (de typen) maar ten grondslag aan het 'anders-zijn' van elk van de typen is de onderkenning dat voor heling of ontwikkeling per type andere methoden, technieken en oefeningen adequaat zijn. In dit boek wordt waar relevant verwezen naar deze methoden, technieken en oefeningen. Wij werken hier binnen het enneagram ook mee. Verder werken we binnen het enneagram met algemeen bekende technieken als zelfobservatie, zelfreflectie, gronden, meditatie en aandachtstraining (tegenwoordig beter bekend als mindfulness). Ook werken we met typespecifieke methoden en technieken, waarbij onze eigen ervaring én ook de ervaring van de mensen met dat type ons heeft geleerd dat ze juist voor dat bepaalde type effectief en waardevol zijn.

Ter verduidelijking: de verzameling van methoden, technieken en theorieën waar de 'gewone' professional mee werkt, zie ik als losse puzzelstukjes in de doos. De professional pakt er naar beste inschatting een stukje uit voor de cliënt. Soms is het in één keer raak, soms is het *trial and error*. Hoe meer ervaren de professional, hoe vaker in één keer raak zal worden gekozen. Waarbij ik overigens onderken dat ook de zoektocht zelf van grote waarde kan zijn voor de cliënt maar dat terzijde. Wat ik hier wil zeggen is dat binnen het enneagram die puzzelstukjes vaak al meer in elkaar haken en een logisch geheel vormen. Met de juiste kennis en vaardigheid kan de enneagramprofessional zo zeer doelgericht en krachtig werken. Het enneagram helpt de professional om op elk moment te weten waar hij/zij zich bevindt in het proces van de cliënt. Ik beweer overigens niet dat de enneagramprofessional het altijd in één keer bij het juiste eind heeft en geen proces van *trial and error* zou doorlopen, maar het helpt zich sneller te kunnen oriënteren en zich bewust te zijn van waar je als professional mee bezig bent. Het enneagram werkt eigenlijk als een kompas.

- 15 -

Op deze wijze komt – dat is althans het streven - minder willekeur voor in de gekozen methode en de keuze is minder gebaseerd op persoonlijke voorkeur maar juist op het type van de cliënt. Bij een training valt me op dat een collega enneagramcoach of -counselor voor een cliënt die in zijn/haar proces zit dezelfde techniek of aanpak kiest als ik zou hebben gedaan.

Waar veel andere methoden een *one size fits all*-benadering hebben, namelijk dat de aanpak of oefening voor mensen met verschillende persoonlijkheidsstructuren dezelfde is, wordt dat met het enneagram juist ondervangen. De onderkenning dat we juist niet allemaal hetzelfde zijn, impliceert tevens dat wat voor de een goed is, helemaal niet goed hoeft te zijn voor de ander. Met het enneagram als procesmodel gaat dit nog een stap verder, want hierin zijn ook fasen/stappen in een ontwikkelproces in kaart gebracht. In elke fase kan met een andere methode of techniek worden gewerkt, afhankelijk van wat passend is.

Wat het werken met de logische niveaus van Bateson toevoegt

Vanaf het begin dat ik enneagramteacher was, koos ik er regelmatig voor het enneagram uit te leggen aan de hand van de logische niveaus van Bateson. Dat maakt namelijk snel en makkelijk inzichtelijk op welk niveau het enneagramwerk zich afspeelt. Namelijk niet op het niveau van uiterlijk waarneembare kenmerken en gedrag, maar juist op de diepste niveaus van het type en het Ware Zelf (en van daaruit uiteraard invloed op de ondiepere niveaus). Met behulp van het model van Bateson kon ik de behoorlijk complexe en abstracte enneagramfilosofie op een concrete, praktische manier uitleggen. Aanvankelijk wilde ik het model van Bateson dan ook exact voor dit doel gebruiken. Maar tijdens het schrijven bleek ik niet alleen het innerlijk werk met het enneagram hiermee duidelijk te kunnen maken, maar ook het verschil in toepassing in de coaching en counseling. Wat het enneagram en de logische niveaus van Bateson met elkaar gemeen hebben, is dat ze geen bedachte theorieën zijn. Beide komen niet voort uit fantasie maar uit (zelf)observaties. Het resultaat is een hoofdrol voor de logische niveaus van Bateson in dit boek, naast natuurlijk het enneagram. Ook voor enneagramkenners en -beoefenaren zal dit boek daarom veel nieuwe inzichten en informatie bieden.

Hogere of lagere, diepere of ondiepere niveaus

Waar Bateson het heeft over hogere en lagere niveaus, geef ik de voorkeur aan diepere en ondiepere niveaus. Ik vind namelijk in de woorden 'dieper en ondieper' minder oordeel doorklinken dan in 'hoger en lager'. De niveaus zijn van een andere orde, ze zijn anders, maar wat mij betreft is het ene niveau niet beter dan het andere. Het zijn registraties en beschrijvingen van wat er is. Gedrag, in termen van het model van Bateson het 'laagste niveau', is dat wat we vertonen omdat het eenvoudigweg noodzakelijk is om te overleven. Ik noem het van binnenuit bekeken 'ondieper', omdat gedrag het meest zichtbaar is in de buitenwereld. Gedrag bevindt zich het meest aan de oppervlakte, het is het ondiepste niveau.

Coaching of counseling?

Na de sterke groei van de beroepsgroep coaches in de afgelopen jaren, lijkt nu het aantal counselors fors te groeien. Dat roept binnen beide beroepsgroepen vragen op over de aard en grenzen van het eigen vakgebied en over de overlappingen en verschillen met het andere vakgebied. Vaak blijkt die scheidslijn niet goed te maken. Er zijn twee redenen waarom ik in het boek inga op dat vraagstuk. Ten eerste omdat beide beroepsgroepen met het enneagram werken en interesse hebben in een praktische uitwerking voor de toepassing binnen hun beroep. Ten tweede, deze is voor mij persoonlijk relevanter, is het werken met het enneagram in één-op-één begeleidingssituaties meer counseling dan coaching. Ook al noemen we het meestal coaching. In hoofdstuk 1 licht ik dat toe.

Tot slot, één van de meest waardevolle aspecten, kun je met het enneagram op veel verschillende niveaus met mensen werken. Die zijn in te delen naar het geestelijk welzijn, geestelijke gezondheid, ontwikkeling, bewustzijnsniveau en haalbaar leerniveau van iemand. Met het enneagram kunnen we vrij snel en helder duiden waar iemand staat en welk niveau en welke manier van werken aan de orde zijn. Afstemming op daar waar iemand staat, zie ik als grote winst om professioneel te kunnen werken. Het verhoogt ook het bewustzijnsniveau van de coach of counselor zelf, die zich beter

realiseert waar hij-/zijzelf staat en wat op dat moment aan de orde is. Zo fungeert het enneagram in het coaching- of counselingtraject als een navigatie-instrument.

En: 'counselling' of 'counseling'?

De naam van het vak heeft twee spellingsvarianten, net als *counsellor* en *counselor*. Voor beide schrijfwijzen is iets te zeggen, het is een kwestie van persoonlijke voorkeur. Brits Engels is met twee l'en en Amerikaans Engels met één l. Wij kiezen ervoor om het met één l te schrijven vanwege de volgende overwegingen: het Groot Woordenboek voor de Nederlandse Taal en de Dikke Van Dale hanteren de variant met één l; Wikipedia schrijft het met één l, al wordt wel tussen haakjes vermeld dat het ook met twee kan; en Carl Rogers, één van de bekendste grondleggers van het vakgebied, hanteerde de variant met één l. Wij volgen hem en de richtlijnen voor de Nederlandse taal, dus wij gebruiken *counselor* en *counseling*.

Hij of zij, hem of haar?

In de inleiding van veel boeken staat een zin in de trant van: "Omwille van de leesbaarheid staat overal hij/hem geschreven, maar dit kun je ook lezen als zij/haar". Ik heb het altijd vervelend gevonden, want het gaf mij toch het gevoel dat het minder voor mij bestemd was en dat ik hooguit mocht 'meelezen'. Je kunt zeggen dat ik een groot vrouwelijk ego heb, maar het druist tegen mijn gevoel voor 'inclusiviteit' in. Ik zou hij/hem namelijk ook niet willen vervangen door zij/haar. Hoewel de dames oververtegenwoordigd zijn in dit communicatieve mensenvak en het voor de hand zou liggen te kiezen voor zij/haar, wil ik de heren helemaal niet buitensluiten. Mijn voorkeur gaat ernaar uit om beide geslachten te noemen, ook al gaat dat ten koste van de leesbaarheid. Ik schrijf dus hij/zij en hem/haar, wat naar mijn idee snel zal wennen. Bovendien is in het hele boek een schrijfstijl nagestreefd, waarin deze constructie indien mogelijk is vermeden (met inachtneming van een actieve schrijfstijl). Met dank aan de eindredacteur!

- 17 -

Een vak leer je niet uit een boek

In deel I van het boek staan de belangrijkste uitgangspunten, relevant voor het professioneel werken met het enneagram, kort beschreven. Het biedt een vertrekpunt, een fundament voor deel II waarin de praktische toepassing per type is uitgewerkt. Zo'n fundament is nodig omdat een aantal 'grote' onderwerpen wordt samengebracht in het boek: het psychologische enneagram, coaching, counseling, het enneagram als procesmodel en de logische niveaus van Bateson. Ik noem de onderwerpen 'groot' omdat je over elk onderwerp op zichzelf een boek zou kunnen vullen. Dit boek is niet bedoeld als een volledige weergave van het enneagram en ook niet van het coaching- of counselingvak. Geen van deze onderwerpen kun je ook uitsluitend uit boeken leren. Dit boek biedt ondersteuning, kennis en hopelijk inspiratie maar kan een training of opleiding niet vervangen. Ik vind de volgende metafoer van toepassing op wat je met dit boek kunt.

Als je leert klimmen, leer je dat het belangrijk is je met drie van de vier gereedschappen (in dit geval twee handen en twee voeten) vast te houden. Dus met twee voeten en een hand of met twee handen en een voet. Met de voet of hand die je vrij hebt, kun je je verplaatsen. Analoog hieraan

heeft de ervaren coach of counselor het eigen vak als houvast en kan hij/zij het professioneel handelen verbreden en verdiepen met de informatie over het enneagram en de negen typen in dit boek. Hetzelfde geldt voor de goed opgeleide enneagrambeoefenaar die de kennis en ervaring met de ontwikkelpaden van de negen typen als houvast heeft en de toepassingsvoorbeelden en oefeningen in dit boek gebruikt om zich voort te bewegen. Mogelijk wekt het boek je interesse om je verder te verdiepen op het terrein waar je minder van weet, of dat nu het enneagram of coaching/counseling is.

Wat je niet in dit boek leest en dus niet hieruit leert

Als je de typeringen leest die de verschillende enneagramtypen beschrijven, dan zul je jezelf waarschijnlijk herkennen in één van de typen. Eén van de uitgangspunten van het enneagram in de Verhalende Traditie is dat alleen jij kunt vaststellen wat jouw type is. Alleen jij kunt bij jezelf naar binnen kijken en alleen jij weet wat jouw gedachten, gevoelens en sensaties zijn, dus jij bent expert van jezelf. Dat mensen zich met een ander type identificeren dan ze eigenlijk hebben, komt meestal doordat ze nog onvoldoende bekend zijn met de aard van de typen. Mensen identificeren zich bijvoorbeeld op basis van een kenmerk dat zij van zichzelf herkennen en onterecht op een bepaald, vaak wenselijk, type projecteren. Daarom adviseren wij je om, als je meer zekerheid wilt over het enneagramtype dat jij dominant hebt, een type-interview te laten afnemen door een hierin gecertificeerde enneagramdeskundige. Echter, jij leest dit boek waarschijnlijk niet voor jezelf maar omdat je interesse hebt om hier binnen jouw professe mee te werken.

- 18 -

De vraag is daarom, wat jij als professional kunt met de informatie in dit boek, als je niet bent opgeleid om je cliënten te ondersteunen zichzelf te typeren. Om te beginnen raad ik je voor (zelf)typering niet aan om tests van internet te gebruiken. Voor zover mij bekend (en ik probeer voortdurend op de hoogte te blijven van wat zich afspeelt in enneagramland), zijn er helaas geen betrouwbare tests beschikbaar. De tests op internet zijn veelal niet gevalideerd en de vragen zijn meestal niet gericht op het niveau van analyse van het enneagram (de 'aandacht', zoals bijvoorbeeld de drijfveren) maar op het niveau van gedrag. Hierin zijn de typen juist net niet van elkaar te onderscheiden. Eenzelfde gedrag kan namelijk voortkomen uit verschillende drijfveren. Het niveau van analyse is niet welk gedrag iemand vertoont maar wat iemand drijft tot dat gedrag.

Wat ik het meest zinnig, effectief en leerzaam vind, is om hier een gezamenlijk onderzoek van te maken met je cliënt. Je kunt je cliënt thuis laten lezen over de negen typen en na te gaan in welke hij/zij zich het meest herkent. Met de uitkomst als hypothese kun je dan beginnen. Het is niet onwaarschijnlijk dat je cliënt zich in twee of drie typen herkent. Je kunt die typen met elkaar vergelijken door het stellen van onderscheidende vragen (zie voorbeelden in bijlage A). Ook kun je samen met de cliënt, de typen die als optie zijn overgebleven, verder bestuderen en in gesprek verkennen wat meer of minder op hem/haar van toepassing is. Ook deze verkenning levert je cliënt meer zelfkennis op. Uiteindelijk zal het in het traject vanzelf uitkristalliseren welk type je cliënt dominant heeft. Op een bepaald moment wordt het helder.

Achtergrond van waaruit dit boek is geschreven

Het enneagram in zijn meest bekende vorm is als een psychologisch model dat negen typen beschrijft, zoals wij in de school of stroming van Enneagram Worldwide (waaronder Enneagram Nederland) ook hanteren. Minder bekend maar een belangrijk onderdeel van de beoefening binnen onze school is de methode voor innerlijk werk met het enneagram en de spirituele dimensie hiervan; wij noemen dit psycho-spirituele integratie. Deze benadering van Enneagram Worldwide heet voluit *the Enneagram in the Narrative Tradition*, oftewel het enneagram in de Verhalende Traditie.

Een wezenlijk kenmerk is dat iemand wordt gezien als expert van het eigen type. Onderdeel van de weg van beoefening om zichzelf te leren kennen is de bewustwording van hoe het type in hen werkt. De twee belangrijkste methoden die al dertig jaar binnen de Verhalende Traditie van Enneagram Worldwide worden beoefend en gedoceerd zijn het reeds genoemde type-interview (om het type in zichzelf te ontdekken) en het panelinterview (voor reflectie op het eigen type, kennisvergarig en kennisdeling over de werking van het type). De kennis en inzichten over de werking, de ontwikkelpaden en de oefeningen die als effectief zijn gebleken voor de verschillende typen in dit boek, komen voort uit het enneagram in de Verhalende Traditie.

Daarnaast heeft degene aan wie wordt toegeschreven dat hij het enneagram naar het Westen heeft gehaald, namelijk Gregor Ivanovich Gurdjieff (1877-1949), het model nooit zo gedetailleerd psychologisch uitgewerkt. Hij introduceerde het enneagram als procesmodel en het concept van de *mechanical man*. Het psychologische enneagram is pas later uitgewerkt, eerst door Oscar Ichazo, daarna door Claudio Naranjo verder verfijnd en in de jaren zeventig van de twintigste eeuw is het verder uitgewerkt door een generatie enneagramteachers en -auteurs als Helen Palmer, Riso & Hudson, Almaas, Richard Rohr etc. Gurdjieff was tijdgenoot van Freud (1856-1939) en het vakgebied van de psychologie en de psychoanalyse stond nog in de kinderschoenen toen Gurdjieff het Innerlijk Werk (The Work) introduceerde. Doordat er geen eenduidig bekende oorsprong van het enneagram is en diverse goeroes, schrijvers en *teachers* hun eigen toepassingen en uitwerkingen hebben gemaakt, bestaat oordeel over elkaars uitoefeningen, zowel binnen de enneagramwereld als tussen de enneagram- en Gurdjieffwereld (ook wel *the Fourth Way* of de Vierde Weg genoemd). Mensen uit de enneagramwereld kunnen de theorieën en uitoefeningen van Gurdjieff te vaag, te esoterisch (new age) of te weinig praktisch vinden en mensen uit de Gurdjieffwereld kunnen die van het psychologische enneagram te plat, te oppervlakkig, te versimpeld of te weinig in relatie tot het oorspronkelijke werk vinden. Gurdjieff zegt hier zelf over:

In expressing the laws of the unity of endless diversity a symbol itself possesses an endless number of aspects from which it can be examined and it demands from the man approaching it the ability to see simultaneously from different points of view. Symbols which are transposed into the words of ordinary language become rigid – then, they grow dim and very easily become 'their own opposites' confining the meaning within narrow dogmatic frames, without giving it even the very relative freedom of a logical examination of a subject.

(uit 'In search of the Miraculous' van P.D. Ouspensky)

De oordelen over en weer zijn onder meer gebaseerd op een (te) beperkte bekendheid met de wereld van de ander. Dat vermoed ik althans, want het strookt niet met wat ik zelf heb gezien en ervaren. De beoefening van het psychologische enneagram van Helen Palmer is voor mij van ongekende waarde geworden in mijn leven. Het is een transformerende ervaring geweest en betekende het begin van deze reis die ik waarschijnlijk in dit leven zal blijven voortzetten. Wie zijn anderen om te oordelen dat deze psychologische benadering plat en oppervlakkig is? Vele wegen leiden naar Rome en ieder vindt zijn/haar eigen weg. Ik ontmoet in dit werk veel mensen van wie de weg anders loopt dan de mijne. Het is prachtig hen daarin te mogen ontmoeten en te vernemen wat voor hen de waarde van hun weg is. Ik kan mij juist enorm met de ander verbonden voelen, niet doordat we dezelfde weg gaan en hetzelfde model beoefenen, maar doordat we beiden een leerweg in ons leven bewandelen. Juist het anders-zijn van de reis van die ander inspireert mij.

Bij symbolen, en daarmee ook bij het enneagramsymbool, bestaat het risico dat men ze tot beperkte dogmatische raamwerken maakt. Echter, het risico van een (te) beperkte dogmatische benadering omvat alle benaderingen dus van het psychologische model maar ook van het procesmodel. Dit vraagt van the man approaching it, ongeacht diens school of 'wereld', het vermogen het enneagram te bekijken en te benaderen vanuit verschillende gezichtspunten. Wat ik als mooi en verrijkend heb ervaren aan Helen Palmers bijdrage aan het enneagramwerk is dat zij verschillende werelden bij elkaar bracht (en nog steeds brengt). Zij voegt haar wereld met een psychologische achtergrond samen met de wereld van haar spirituele (boeddhistische) training. Die twee werelden hebben elkaar veel te bieden, ze verrijken elkaar, en vandaag de dag zie ik steeds meer uitingen van integratie hiervan. In dit boek lees je over de verschillende benaderingen omdat ik het oorspronkelijkere enneagram als procesmodel én het latere psychologische enneagram geïntegreerd uitwerk. Op die manier probeer ik de verrijking te laten zien zoals ik die zelf ook ervaar, dus niet beschouwd als twee afzonderlijke (of zelfs strijdige) benaderingen maar als elkaar aanvullende delen van één geheel.

Ik noem specifiek het werk en de school van Helen Palmer omdat hier de basis ligt van mijn opleiding in het enneagram. Het werk van vele andere teachers, auteurs en scholen waardeer ik evenzeer, hoewel deze niet voor mij persoonlijk voor mijn vorming van belang zijn geweest. Maar velen hebben bijgedragen aan de kennis en kunde die er op dit moment over het enneagram in de wereld bestaat. Samen groeien wij zo als mens.

Waar je staat, daar sta je

Vrij snel na mijn opleiding bij Helen en David, kwam ik in aanraking met het werk van Gurdjieff, Ouspensky, Bennett, Nicolls, Blake en andere beoefenaars en auteurs van de Vierde Weg. Dat was deels een feest der herkenning van mijn eigen innerlijke werk en deels bood (en biedt) het nieuw voedsel voor mijn geest, ziel en beoefening. Het werk blijft een uitdaging voor mij. Er zijn zaken waar ik nog steeds 'op zit' en mijn hersenen op kraak om ze te proberen doorgronden en doorleven. Dit boek is daarmee ook een weergave van waar ik op dit moment sta in mijn proces, op mijn reis en in mijn beoefening van dit werk. Aangezien het werk van de Vierde Weg er een onlosmakelijk deel van uitmaakt, probeer ik dat voor alle lezers in zo duidelijk mogelijke bewoordingen weer te geven. Het is niet mijn doel, maar ik sluit ook niet uit dat mijn 'vertaling' van het werk van de Vierde Weg voor sommige lezers een opening naar of een hernieuwde kennismaking met de Vierde Weg zal

bieden. Bij de Vierde Weg wordt het enneagram benaderd als (transformatief) procesmodel. Ik hecht waarde aan de integratie van het enneagram als procesmodel en het psychologische enneagram omdat ik beide werelden en benaderingen heb verkend, bestudeerd en gepraktiseerd. Niet alleen in trainingen maar vooral in mijzelf en mijn leven. Overigens ben ik op de beide terreinen na alle jaren nog verre van uitgeleerd. Dit werk is zó veelomvattend (en elke keer blijkt weer hoeveel méér omvattend, verrijkend en verdiepend) dat ik niet de illusie heb dat ik dit werk in mijn leven volledig kan en zal doorgronden. En daar ben ik eigenlijk blij om, want zo wordt het nooit saai en zal het mij blijven inspireren en verrassen. Daar sta ik. Ik hoop dat dit boek jou helpt om helder te maken waar je cliënt (en jijzelf) staat. Als je ziet waar je staat, is ook helder wat je volgende stap wordt. Dat geldt voor jou, voor mij en voor onze cliënten.

Tot slot: geloof het niet, onderzoek het

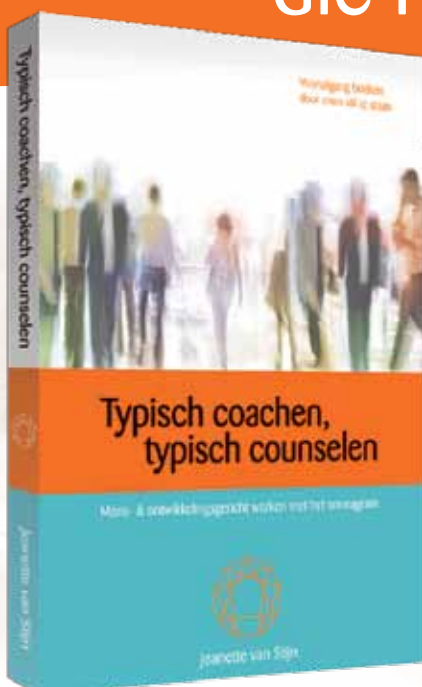
Alles wat ik in dit boek schrijf is een weergave van mijn inzichten, gebaseerd op studie van mijzelf, van mijn leven, van anderen, van mijn boeken etc. Ik hoop dat het ter inspiratie voor jouw studie kan dienen. Echter, wat ik van groot belang in dit werk vind: neem het niet klakkeloos van mij aan, maar onderzoek het zelf. Onderzoek wat ik schrijf in jezelf, in anderen etc. Alleen zo kun je ontdekken wat voor jou waar is en zo kun je zelf ook tot nieuwe inzichten komen. Pleeg het onderzoek wel vanuit een open houding en vanuit verwondering, door middel van observatie. Carl Gustav Jung achtte waarneembare feiten belangrijker dan theorieën. Hij stelde dat elk wetenschappelijk begrip tenslotte een generalisatie is omtrent de realiteit die ontleend is aan vele concrete observaties. Ook wij willen de feiten leren kennen en begrijpen, door deze te observeren en het geobserveerde weer te onderzoeken (mede door middel van reflectie en contemplatie) en proberen te duiden. Het gebeurde mij vaak dat ik pas jaren nadat ik iets had gelezen begreep wat er werd bedoeld. Dat heet voortschrijdend inzicht. Overdenk de woorden die je leest nog eens en neem ze een tijdje in overweging. Pas dan kun je werkelijk onderzoeken: 'is dit waar?' En ook: 'hoe zou dit waar kunnen zijn?', 'hoe kan ik dit interpreteren?' en 'stel dat dit waar is...' etc. Ook dat is de Verhalende Traditie.

Benieuwd naar de verdere inhoud van Typisch Coachen, Typisch Counselen?

Bestel dan nu je exemplaar via www.enneagram-nederland.nl/shop
of via de (internet)boekhandels.

ISBN: 9789082086805
Auteur: Jeanette van Stijn
Prijs: € 29,95

Must read voor iedere professional
die met mensen werkt

Het enneagram onderkent dat wat voor de ene cliënt goed is ter ontwikkeling, helemaal niet goed hoeft te zijn voor de andere.

In **Typisch Coachen, Typisch Counselen** lees je alles over afgestemd werken op het enneagramtype van de cliënt. Een praktisch handboek boordevol voorbeelden en oefeningen voor ieder type.

Nu verkrijgbaar via boekhandels en
www.enneagram-nederland.nl/shop

